

Naturalment

Article

Les Sargantanes de les Illes Balears

Què són les sargantanes?

La sargantana balear és un rèptil saure de la família dels lacèrtids de mida mitjana (pot arribar als 8 cm de longitud del cap al tronc i 14 cm de cua) amb el cap aixecat i coloració verdosa, brunenca o blavosa negrosa, que habita a Cabrera, a les Pitiüses i els illots que envolten Mallorca i Menorca.

Des del punt de vista científic la sargantana balear pertany al regne *Animalia* i al fílum dels *Chordata*. A més es subclassifica dins la classe dels Sauropsides, dins l'ordre dels carnívors i dins la família dels Lacertidae. Pertany al gènere dels *Podarcis* i les espècies en concret són la *P. lilfordi* i la *P. pityusensis*. La sargantana balear també reb el nom de *Lacerta lilfordi*.

La sargantana és un animal carnívor que s'alimenta de petits insectes com mosquits, mosques, formigues, petits escarabats... però el fet que manqui ali-

ment la fa recórrer als vegetals com les llavors d'algunes plantes. En quant al seu hàbitat, viu en zones rocoses, marges, parets, troncs d'arbres i, fins i tot, en zones de conreu. En èpoques fredes hiverna i només surt en dies solejats.

Una Mica d'història. Com Aparegueren i com han arribat a ser el que són.

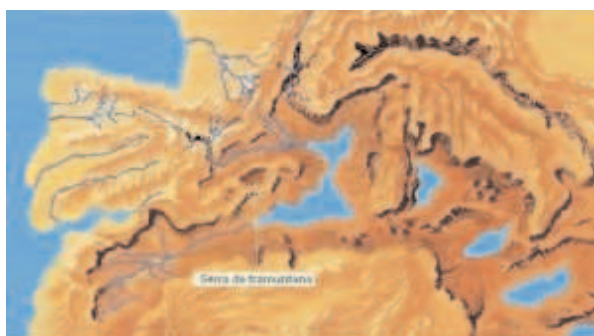
L'explicació de la distribució geogràfica que presenten els distints tipus de sargantana balear és molt complex d'estudiar. La gran variabilitat de subespècies que existeixen tant de la *Podarcis lilfordi* com de la *Podarcis pityusensis* fa molt difícil esbrinar quina és l'espècie original de la qual es varen diferenciar els diferents tipus de sargantanes que tenim avui en dia.

Per estudiar els tipus de subespècies i determinar

clarament la separació entre la *Podarcis lilfordi* i la *Podarcis pityusensis* de les altres espècies de *Podarcis* existents a altres indrets com la Península, Itàlia o Àfrica s'empren una sèrie d'innovacions tecnològiques.

Aquestes permetien comparar l'ADN de les diferents poblacions de sargantanes utilitzant l'ADN present els mitocondris. Així, l'elecció de l'ADN mitocondrial permetia una abstracció fàcil d'aquest i a més era el més apropiat per l'estudi evolutiu i genètic. Aquest tipus d'ADN només s'hereta per via materna. Concretament el gen estudiat de l'ADN mitocondrial és aquell que codifica pel citocrom b.

Els resultats obtinguts demostraren que les sargantanes varen arribar a les Balears durant el Miocè (5,7 milions d'anys enrere). En aquesta època les Illes Balears estaven unides a la serralada ibèrica formant un canal terrestre per el qual les sargantanes pogueren arribar a les illes, que en aquella època estaven unides entre elles.

Mallorca durant el Miocè.
origen: jardin-mundani.blogspot.com

A la crisi messiniana, amb l'obertura de l'estret de Gibraltar, es varen formar dues illes: La gran Gimnèsia (Mallorca i Menorca) i la gran Pitiüsa (Eivissa i formentera). A partir d'aquest moment es quan podem observar diferències entre les espècies endèmiques de les Illes Balears i la resta de les poblacions de la península. A més a més durant aquest període també s'estableix la diferencia entre la *Podarcis lilfordi* i la *podarcis pityusensis*. Les característiques distintes que existeixen entre una mateixa espècie de sargantana és per el fet de que les poblacions quedaren aïllades unes de les altres. Això va ser afavorit per períodes de glaciació i d'interglaciació que elaboraren el marc variat de subespècies que existeixen avui en dia.

Ara bé els resultats obtinguts no permeten establir un patró fix de *Podarcis lilfordi* i de *Podarcis pityusensis*. La gran variabilitat tant morfològica (color escates, número escates, mida, cap...) com genètica és molt gran i no trobam un patró general clar. El que sí es va poder esbrinar és que la variabilitat genètica no va relacionada amb la morfologia, és a dir, dues sargantanes amb característiques morfològiques semblants, poden ser més diferents genèticament que dues sargantanes amb característiques morfològiques semblants. També l'estudi indicà que existeix més varietat dins l'espècie *Podarcis lilfordi* que dins l'espècie *Podarcis pityusensis*.

De quin tipus són i on viuen.

Les sargantanes que habiten les balears s'agrupen en dues espècies endèmiques: la *Podarcis lilfordi* i la *Podarcis pityusensis*.

La *Podarcis lilfordi* es troba a les Illes Gimnèsies, és a dir, a Mallorca i Menorca. Ara bé, en aquestes illes aquest gènere ha desaparegut a causa, segurament, de l'arribada de l'home, ja que va introduir animals com moixos, mostels i serps que es creu que foren els causants de la seva desaparició.

Podarcis lilfordi. origen:
<http://www.euroherp.com/> © Bobby Bok

Se sap de la seva existència a Mallorca i Menorca gràcies a fòssils trobats. És per aquest motiu que ara només es poden trobar a illots aïllats com Sa Dragonera o bé l'arxipèlag de Cabrera. Si més no, s'ha de tenir en compte que existeixen moltes subespècies d'aquest tipus de sargantanes, ja que han evolucionat diferent depenent del lloc on s'han anat desenvolupant, a més la insularitat de les zones on es troben han permès l'existència de colònies aïllades que genèticament diferencien unes subvarietats

de les altres. Per exemple una de les *Podarcis lilfordi* de la Dragonera seria la *Podarcis lilfordi giglioli*, la de Cabrera *Podarcis kuligae*, entre d'altres i a Addaia (Menorca), la *Podarcis lilfordi addayae*.

La *Podarcis pityusensis*, com el seu nom indica, habita a les illes Pitiüses, és a dir, Eivissa, Formentera i també als seus illots.

Podarcis pityusensis. Origen: <http://www.euroherp.com/> © Matt Wilson

A diferència de Mallorca i Menorca, no s'han extingit i encara es poden observar en el seu hàbitat natural. Aquest fet es deu a que tant a Eivissa com a Formentera no s'han introduït els animals causants de la desaparició de les sargantanes a les illes veïnes. No obstant això, igual que als illots de Mallorca i Menorca, cada un dels hàbitats que es proporcionen, donen lloc a unes poblacions úniques de sargantanes, com per exemple a Eivissa podem trobar la *Podarcis Pityusensis carlkochi*. A Formentera, per altra banda, hi viuen les *Podarcis pityusensis formenterae*.

Tot i l'explicat anteriorment, s'han trobat una sèrie d'excepcions pel que fa a la localització de les sargantanes a les nostres illes. S'han observat sargantanes al voltant de La Seu, com per exemple al Parc de la mar. També a Cala Ratjada i a Formentor. Aquests petits rèptils són similars a les sargantanes eivissenques introduïdes des de temps remots. A Menorca, a més de la sargantana que com ja hem dit, va desaparèixer, a dia d'avui podem trobar-ne de procedència africana (*Podarcis vaucheri*) i italiana (*Podarcis sicula*). Les poblacions ara esmentades són degudes a l'activitat de l'ésser humà.

Com a fet curiós podem fer referència a que és estrany que una espècie en perill dins el seu hàbitat, com és la *Podarcis pityusensis*, pugui col·lonitzar amb tanta eficàcia àrees peninsulars que no li són pròpies com per exemple la Plaça de les glòries catalanes (Barcelona) i la de San Juan de Gaztelugatxe (Bakio, País Basc).

Importància biològica.

Tot i que la sargantana balear és un rèptil de petit tamany, la seva funció dins els ecosistemes és molt important i variada.

En els ecosistemes insulars que manquen de depredadors, les sargantanes poden obtenir altres fonts alimentàries que necessiten estar exposades a l'exterior.

Aquest és el cas de les plantes, que donen lloc a fruits i nèctar durant l'època de floració els quals són aprofitats per qualsevol espècie de rèptil, però que necessita ser cercat.

origen: www.diariodeibiza.es

En algunes poblacions com la de les Pitiüses poden observar-se sargantanes que consumeixen els fruits carnosos d'alguns vegetals i el seu nèctar. Alguns exemples d'aquestes plantes són el llentiscle, la trompera, les flors de romaní, el fonoll marí o la mula.

L'omnivorisme ha tingut conseqüències tals com el moviment constant de sargantanes d'una planta a una altra a causa de la recerca dels fruits i és per això que degut a que a vegades s'enganxen al ventre o a la gola de les sargantanes, són transportats a altres plantes. La sargantana balear és, per tant, un efectiu pol·linitzador, que actua de forma específica a diverses espècies de plantes.

La relació de les sargantanes amb les plantes és molt estreta. Amb algunes espècies endèmiques com el dafne menorquí, de la qual s'encarregaven de transportar les llavors com a funció principal, en extingir-se la població de sargantanes a l'illa de Menorca, s'extingí també el dafne menorquí.

En l'actualitat, només podem trobar-ne a l'illa de Colom on hi ha una població estable de sargantanes balears.

Per tant, la sargantana balear té un paper tan important en els ecosistemes, que sense ella algunes plantes no tendrien grans possibilitat de sobreviure i a més, constitueix una espècie única de les Illes Balears que hauríem de conservar, respectar i protegir.

Bibliografia.

Pérez-Mellado, V., & Mayol, J. (Eds.). (2006). *Les sargantanes de les illes Balears* (J. Reuter Trans.). Palma (Mallorca): Perifèrics.

Terrasa Pont, B., Rodríguez, V., Pérez-Mellado, V., Brown, R., Picornell, A., Castro, J. A., amon i Juanpere, M. M. (2009). Filogeografia de la sargantana balear. *Omnis Cellula*, (22), 10-15.

Picornell, A., Terrasa, B., Giménez, P., & Aurelio, J. (2006). L'anàlisi genètica apunta que les sargantanes balear i pitiüsa han evolucionat separatament des de fa cinc milions d'anys. *UIB* retrieved 12/11/2012 (http://comunicacio.uib.es/digitalAssets/127/127249_16_insulaevol.pdf),

Traveset, A.(1993). Les relacions entre les plantes i els animals a l'illa de Cabrera, *Alcover, A. et al. (ed) Història Natural de l'Arxipèlag de Cabrera*, Palma: editorial Moll-CSIC.

